

Bellekteki İz Arslantepe

Trace In Memory Arslantepe

ÖZET

Höyükler, tarih boyunca birbirinden farklı nedenlerle yıkıma uğramış yerleşim bölgelerinde, yıkılan yapıların kalıntılarının olduğu tepedir. Malatya ilinin ilk yerleşim yeri olan Battalgazi ilçesi sınırlarında yer alan Arslantepe Höyüğü, 2021 yılında UNESCO Dünya Mirası listesine girmiştir. İnsanlık medeniyetinin başladığı nokta olarak görülen höyük, tarih içinde farklı dönemlere ait izler taşıyan buluntularla tarihe ışık tutmaktadır. Kesintisiz bir yerleşim düzeni ve saray yapılaşması ile karşılaşılan arkeolojik kazı alanında, devam etmekte olan kazılarla birlikte edinilen tarihi bilgilerde değişiklik olacağı düşünülmektedir. Aidiyet duygusu yaşanan şehrin, manevi değerlerinden birisi olan Arslantepe Höyüğü, aynı zamanda kültürel ve mekânsal bir bellek taşıyıcısıdır. Höyük yapılaşma sistemi, süsleme unsurları ve höyükten çıkarılan seramik ürünler, mühür, kılıç, iskelet gibi buluntular tarihi belge niteliğindedir ve birçok tarihi yapıta olduğu gibi sanatçılara esin kaynağı olarak değerlendirilir. Tarihi geçmişi ve zenginliği göz önünde bulundurulduğunda, üzerinde çalışan tüm araştırmacılarda ve sanatçılarda, hatta ziyaretçilerde bile farklı izlenim ve bellekte iz bırakan Açık Hava Müzesi ve höyükten çıkarılan buluntular, bu çalışmanın ve tasarımların temasını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Miras, Arslantepe Höyüğü, Bellek, Tasarım

ABSTRACT

Mounds are hills where the ruins of destroyed structures are located in settlements that have been destroyed for different reasons throughout history. Arslantepe Mound, located within the borders of Battalgazi district, the first settlement of Malatya province, was included in the UNESCO World Heritage list in 2021. The mound, which is seen as the starting point of human civilization, sheds light on history with finds that bear traces of different periods in history. It is thought that there will be a change in the historical information obtained with the ongoing excavations in the archaeological excavation area, which is encountered with an uninterrupted settlement order and palace construction. Arslantepe Mound, one of the spiritual values of the city where a sense of belonging is experienced, is also a cultural and spatial memory carrier. The settlement system of the mound, the decoration elements and the ceramic products excavated from the mound, such as seals, swords and skeletons, are historical documents and are considered as a source of inspiration for artists, as in many historical works. Considering its historical background and richness, the Open Air Museum and the finds unearthed from the mound, which leave different impressions and memories on all researchers and artists working on it, are a haven for visitors, from the theme of this study and designs.

Keywords: Cultural Heritage, Arslantepe Mound, Memory, Design

GİRİŞ

19. yüzyılın ikinci yarısından sonra tarihi eserlere ilginin artmasıyla birlikte Müze-i Hümayun kurularak Osmanlı Koruma Yasası çıkarılmıştır. Böylelikle Anadolu'daki arkeolojik eserlerin yerlerinde korunup değerlendirilmesine olanak sağlanmıştır. Günümüzde ise Dünya mirası listesinde yer alan arkeolojik sit alanlarının korunması, 1972 tarihli Dünya Mirası Sözleşmesi kurallarına göre yapılmaktadır. Arkeolojik mirasın korunması, yasal, bilimsel, teknik ve sanatsal yön ve yöntemleri olan bir konudur. Kalıntıların sistematik olarak envanter belirlenmesi, sit alanlarının yasal koruma altına alınması, farklı dönem eserlerinin gün yüzüne çıkarılması, konservasyonlarının yapılması ve ziyaretçi kabulü sağlanması disiplinler arası bir çalışma gerektirmektedir. (Ahunbay, 2021:184-185)

Son dönemlerde öğrenilen yer konumunda olan arkeolojik alanlarda yapılan çalışmalar sonucu, uygarlıklara ait izler ortaya çıkarılmıştır. Türkiye'de geçmişe verilen değer ile arkeolojik çalışmalar artmış, elde edilen verilerle de dünya tarihinde yer edecek önemli sonuçlara ulaşılmıştır. Kültür ve medeniyet beşiği olan ülkemiz, tarih içinde birçok olaya sahne olmuştur. İnsanlığın varoluşuyla birlikte yerleşik düzene geçme ve yapılaşma faaliyetleri de baş göstermiştir. Halk, tarım ve hayvancılıkla hayatını idame ettirmeye başlamıştır. İnsanların bir arada yaşama gereksinimi ise; bürokratik yapıya ihtiyaç duyulmasını sağlamıştır. Bu yapı örneğiyle kurulmuş ilk şehir devletine ise Malatya ili Battalgazi ilçesinde rastlanmaktadır.

Fatma Berna Akalın¹

How to Cite This Article

Akalın, F. B. (2023). "Bellekteki İz Arslantepe" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:9, Issue:110; pp:6764-6775. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/sss.69311>

Arrival: 08 March 2023
Published: 30 April 2023

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹Öğretim Görevlisi, Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Hekimhan Mehmet Emin Sungur Meslek Yüksekokulu, Tasarım Bölümü, Malatya, Türkiye. ORCID: 0000-0002-8144-3625

Malatya, coğrafi konumu itibarıyla İpek yolu üzerinde olmasından dolayı farklı kültürlerle ev sahipliği yapmıştır. Göç esnasında konaklama ihtiyacı duyan insanlar, beraberinde kendi kültürlerine ait öğeleri getirerek buldukları kültüre ait öğeleri de götürmüştür. Tarihi eser çeşitliliği bakımından Malatya'nın en zengin ilçesi konumunda olan Battalgazi'de, Arslantepe Höyüğü de yer almaktadır. Höyük, 2014 yılında UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesinde yer almasının ardından yurt içi ve yurt dışında dikkat çeken bir konuma ulaşmıştır. 2021 yılında UNESCO Dünya Mirası Listesine alınmasıyla birlikte Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne bağlanarak Ören Yeri kategorisine alınmış ve ziyaretçi kabulü devam etmektedir.

Tarımsal, turizm ve madencilik faaliyetleri, iklim koşulları, kentleşme alanının büyümesi gibi nedenler, arkeolojik alanları olumsuz etkilemektedir. Arkeolojik sit alanlarında sürdürülebilirliği sağlamak, doğanın ve insanların zararlı etkilerinden korumak amacıyla kazı sonrasında ortaya çıkan mimari öğeler ve buluntular üzerinde, mimarlar, sanat tarihçiler ve arkeologlar tarafından titiz ve bilinçli çalışmalar yapılmaktadır. Buluntuları kronolojik sıralama ve sergileme, dağıtım ve kırık parçaları doğru malzeme kullanımıyla bir araya getirme, mimari yapıyı taşıyıcı sistem, sağlamlaştırma ve çatılama ile koruma altına alma, en çok tercih edilen koruma yöntemleridir. Yerinde sergilemeye uygun olmayan değerler ise müzelerde koruma ve sergileme yapılmaktadır. Bunun yanında, arkeolojik kalıntılarda yeniden kullanım alanı zorlamalarına ve rekonstrüksiyon çalışmalarına gerek duyulmadıkça başvurulmamalı, alanın kimliğine aykırılık gösterecek müdahaleler yapılmamalıdır.

Bilimsel çalışmalar sonucu elde edilen verilerin ve buluntuların belgelenmesi, kayıt altına alınması, korunması ve sürekli bakımının yapılarak ziyarete açılması, sahip olunan değerlerin gelecek kuşaklara aktarılması için uygulanması gereken yöntemlerdir. Arslantepe Höyüğü, farklı mevsim ve dönemlerde zaman zaman ziyaret edilerek kazı ve koruma süreci takip edilmiştir. Saray yapılaşmasının keşfi, çıkarılan ve koruma altına alınan buluntular, yıllarca süre gelen çalışmaların başarılı sonucunu göstermektedir. Halen devam eden kazı çalışmalarına rağmen mevcutta elde edilen veriler nesnel özellikleriyle incelenmiş, öznel olarak ta değerlendirilmiş ve sanatsal anlam yüklenmiş, bellekte oluşturulan bu sanatsal ifadeler iki ve üç boyutlu üretimlere yansıtılarak simgesel özgün yeni tasarımlar hazırlanmıştır.

ARSLANTEPE

4,5 hektarlık alana sahip Arslantepe Höyüğü, Fırat Nehrinin 15 km batısında, yeşil alanların çevrelediği, 30 metrelik yükseklikte, arkeolojik yerleşimdir. Tepe noktasından Battalgazi ilçesi seyredilebilmektedir. 1932 yılında başlatılan kazı çalışmaları 1963 yılına kadar aralıklarla devam edip, 1963'den sonra ise aralıksız olarak Roma La Sapienza Üniversitesi tarafından, Kültür ve Turizm Bakanlığı izin ve desteğiyle devam etmektedir.

Resim 1: Arslantepe Höyüğü Kuşbakışı Görünüş

Kaynak: <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-291002/arslantepe-arkeolojik-alani-malatya.html> (Erişim Tarihi 02.01.2023)

Kazılarda çıkarılan eserler, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi ve Malatya Arkeoloji Müzesinde sergilenmektedir. Kazılarda, taş üzerine alçak kabartma rölyefleriyle yapılmış avlu, giriş kapısının iki yanında yer alan iki aslan heykeli ve karşısında devrilmiş bir kral heykeli bulunmuştur. Bu eserler 1930' lu yıllarda Malatya'da müze bulunmadığı için Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ne götürülmüş ve halen orada sergilenmektedir. Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde bulunan eserlerden, kral, iki aslan ve on iki duvar kabartmasının birebir kopyaları Malatya Valiliği tarafından yaptırılarak ören yeri girişine yerleştirilmiştir. 2011 yılında ziyarete açılan arkeolojik alana girişte, yine Malatya Valiliği tarafından Tunç Devrine ait kerpiç ev örneği yaptırılmıştır. UNESCO Dünya Mirası Listesine girmesinin ardından müze ve ören yeri olarak Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlanarak, halen girişler ücretsiz olarak sağlanmaktadır. Taştan yapılan yürüyüş yoluna halattan korkuluklar eklenmiştir. Girişten başlayarak, kademeli olarak yürüyüş güzergâhı boyunca yönlendirici ve bilgilendirici görselle

desteklenmiş, farklı dillerde yazılmış levhalar yer almaktadır. Yapıyı yağmur, kar, güneş gibi doğa olaylarından korumak için yapılan çatılama sisteminde, yük taşıma çatı konstrüksiyonlu metal direklerle sağlanmıştır. Duvar kalıntıları boyunca devam eden metal direklerin kalıntılara baskı yapmamasına özen gösterilmiştir. Açık ve kapalı alanlar için kullanılan çatı malzemesi birbirinden farklıdır. Ayrıca kazı çalışmaları devam ettiğinden, modüler çatı sistemi sayesinde yeni buluntular da koruma altına alınabilecektir.

Resim 2: Kral Tarhunza Heykeli ve Aslan Heykeli

Kaynak: <https://www.malatyagazetecilercemiyeti.org/makale/551/melita> (Erişim Tarihi 14.01.2023)

Arslantep'e' de yürütölen kapsamlı kazı çalışmaları sonucunda tarihsel süreç içinde yaşanan işgallere ait farklı katmanlara ulaşılmıştır. Elde edilen buluntulardan en görkemlisi, iki saray yapısının bulunduğu dönem olduğu bilinmektedir. Bu saray komplekslerinin erken döneme ait M.Ö 3300-3000 yıllarına tarihlenen ve Mezopotamya dışında bilinen en eski saray yapılarının olduğu saptanmıştır. Saray kompleksine ait buluntulardan, bürokrasinin başladığı bir devlet düzeninin olduğu yargısına ulaşılmıştır (Frangipane, 2012: 19-40)

Resim 3: Arslantepe Höyüğü Kazı Alanı

Kaynak: <http://www.cekmekoy2023.com/haberler/detay/3497/arslantepe-hoyugu.html> (Erişim Tarihi 14.01.2023)

Arslantep'e Höyüğünde yapılan kazılarda saptanan ve insanlık gelişiminin aşamalarını belirleyen yedi kültür tabakası, yukarıdan başlangıç noktasına kadar aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

Geç Roma ve Bizans Çağı I MS 400-

Demir Çağı II III MÖ 1200-700 Yeni Hitit hükümdarlığı, Yeni Asur imparatorluğu, Urartu hükümdarlığı

Geç Bronz II IV MÖ 1500-1200 Hitit İmparatorluğu

Geç Bronz I VB MÖ 1750-1500 Eski Hitit Krallığı

Orta Tunç Çağı VA MÖ 2000-1750 Orta Anadolu'daki eski Asur kolonileri

Erken Bronz III VI D MÖ 2500-2000 Erken Hanedan III b, Akad imparatorluğu, Mezopotamya'da 3. Ur Hanedanı

Erken Bronz II VI C MÖ 2750-2500 Mezopotamya'da Erken Hanedan II- III a

Erken Bronz I VI B1-VI B2 MÖ 3200-2800 Jemdet Nasr ve Mezopotamya'da Erken Hanedan I

Geç Kalkolitik 5 VIA MÖ 3400-3200 Mezopotamya'da Geç Uruk kültürü

Geç Kalkolitik 3-4 VII MÖ 3900-3400 Mezopotamya'da Erken ve Orta Uruk kültürleri

Geç Kalkolitik 1-2 VIII MÖ 4500-3900 Mezopotamya'da Ubeyd sonrası kültürler (Frangipane, 2019: 73)

Kamu yapılarının zaman içerisinde değişikliğe uğrayarak külliye tarzı bir yapıya dönüştüğü, arkeolojik çalışmalarla kanıtlanmıştır. Özellikle dini, ekonomik ve yönetsel olmak üzere üç külliye inşa edildiği düşünülmektedir. Yapı, genişlik ve büyüklük olarak öne çıkar ve tapınak veya saray külliyesinin ilk örneğidir. (Frangipane, 2002: 270)

Resim 4: Arslantepe Höyüğü Saray Yapılanması

Kaynak: Frangipane, M. (2011). Arkeoatlas: Tarih öncesinden Demirçağı'na Anadolu'nun Arkeoloji Atlası, (Ed. N. Karul), Doğu Anadolu, 137.

Arslantepe 'de yaşamın ikinci dönemi M.Ö 1000 yılın başlangıcı olan Neo-Hitit dönemidir. Bu dönemde Arslantepe başkent olmuş, anıtsal yapılar ile yerleşim yerinin Arslantepe olarak anılmasını sağlayan heykeller ve kabartmalar bu dönemde yapılmıştır. (Tuna, 2017: 4) Savaş ve askeriyeyle ilgili ilk işaretlerin görüldüğü, 3 metre yüksekliğindeki kerpiç duvarlar, resimlerle ve sıvalı süslemelerle bezenmiş, damgalı baklava motifleri, duvarlardaki orijinal sıvalar ve zemin döşemeleri ise yer yer görülebilmektedir.

Resim 5: Arslantepe Saray Duvarı Damgalı Baklava Motifi

Kaynak: <https://www.evrensel.net/haber/358653/arslantepe-hoyugunun-dunya-mirasi-listesine-dahil-edilmesi-istenyor> (Erişim Tarihi 23.01.2023)

Resim 6: Arslantepe Duvar Resmi

Kaynak: <https://www.rehbername.com/kesfet/arslantepe-hoyugu-devletin-ve-kentlesmenin-dogdugu-yer> (Erişim Tarihi 23.01.2023)

Bulunan iki binden fazla öğeyle (mühür, cretula vb.) depolama ve muhasebe sisteminin güçlü olduğu işaret edilmiştir. Kilden üretilmiş bu mühürlerde tarım ve hayvancılığı simgeleyen figürler bulunmaktadır. Bu bulguyla ise toplumun geçim kaynakları ile ilgili bilgiler taşıdığı düşünülmektedir. Ayrıca yazının olmadığı dönemlerde kayıt altına alma, kilit mahiyetinde açma kapama işlemi, depo kapılarında simge, aileleri temsil etme yine bu mühürler aracılığıyla yapılmıştır. Seramik kaplar ile saklama ve depolama, kılıç ve oklar ile avcılık ve savaş, mühür baskılarının kullanılması idari yapıların varlığını, kabartmalar ise iktidarı simgelemektedir.

Resim 7: Arslantepe' den Çıkarılan Seramik ve Metal Objeler

Kaynak: Frangipane, M. (2018). Different trajectories in state formation in Greater Mesopotamia: A view from Arslantepe (Turkey). *Journal of Archaeological Research*, 26(1), 3-63, Malatya.

Resim 8: Arslantepe' den Çıkarılan Kil Mühür Baskı Örneği

Kaynak: www.malatya.gov.tr/arslantepe-hoyugu (Erişim Tarihi 25.01.2023)

Arslantepe' de farklı türde metaller kullanılarak metal ürünlerin imal edildiği görülmüştür. Bakır, kurşun, altın, gümüş ve metal alaşımlı öğeler dönemin madenciliği hakkında önemli fikirler vermektedir. En önemli metal öğeler arasında mızrak uçları ve kılıçlar yer almaktadır. Her biri farklı metal ve büyüklükte olan öğeler saygın ve rütbeli kişiler için üretildiği düşünülmektedir. Taş sanduka içinde bulunan Kral Mezarı içinde mücevher, silah gibi nesnelere ise askeri hiyerarşinin varlığını, lidere verilen değeri ve önemi göstermektedir. (Frangipane, 2018: 97) Ortaya çıkan her buluntu, bir amaç doğrultusunda yapılan ve fonksiyonelliği olan, günlük kullanıma hizmet eden araçlardır.

Toprak, var olduğundan itibaren hayatın her aşamasında insanın kullanımında ve üretimin temel maddesi olmuştur. Besin maddelerinin üretim alanı, barınma ihtiyacının karşılandığı yüzey, günlük kullanım ürünlerinin hammaddesi gibi birçok fonksiyona sahip olan toprak, plastik sanatlarında ana malzemesidir. Yerleşik hayata geçilmeyle birlikte tarımsal üretim artmış, insanların yiyecekleri saklama ve depolama ihtiyacı doğmuş, böylelikle kap üretimi başlamış, özellikle topraktan kap üretimi yaygınlaşmıştır. Hızlı çark kullanımı sayesinde seri olarak ve insanların ihtiyaç doğrultusunda belirledikleri form ve büyüklükte toprak kaplar üreterek sıklıkla kullanmaya başlamışlardır.

MEKÂN- SANAT- BELLEK İLİŞKİSİ

Hafıza anlamına gelen bellek, yaşananları, öğrenilen konuları, bunların geçmişle ilişkisini bilinçli olarak zihinde saklama gücü olarak anlamlandırılabilir. Bir nevi görsel arşiv olan bellek, kayıt sistemidir. Geçmiş, şimdi ve gelecek arasında var olan süreçte deneyimlenen tüm eylemler belleği oluşturmaktadır. İnsan, süregelen eylemlerle birlikte mekânda yer kaplayan bir varlıktır. Şimdiyi yaşarken aldığı nefes dahi bir anıya dönüşürken, tüm anıların içinde var olduğu mekân ve mekâna ait imgeler insandan ayrı düşünülemez. O mekânda yaşanan tüm deneyimler zaman faktörüyle birleşerek belleği oluşturur.

Mekânsal bellek, insanların o mekânda yaşadığı anılar ve hissettiği duygular sonucunda oluşmaktadır. Bu yüzden mekân içinde var olmuş nesnelere, izlere ve duyu organlarıyla kaydedilip hatırlanan bilgiler, geçmişe dair olduğundan mekânda bellek yaratır. Mekân, kültürel belleği aktarmak için önemli bir araç olmuştur. Kültürel bellek, bir "yer"de olup bittiğinden mutlaka mekânla ilişki içindedir. Kültürel bellekte yer eden anıları hatırlayarak, geçmişle ilişki kurmak ve böylelikle geçmişten kopmamak sağlanmaktadır. Sanatçının yaratıcılığı ve sanatının biçimlenmesi ise; mekânsal bellekle kurduğu bağla sağlanmaktadır.

Toplumsal mekân, üretim tarzının sonucu ve gerekçesi olarak varlık kazanırken, aynı zamanda üretim tarzıyla birlikte değişir. Toplumlar değiştikçe mekân da değişecektir (Lefebvre, 2014: 24) Mekânı algılamak bireyden bireye farklılık gösterir. Algılanan mekân çeşitli karşılaştırma ve ilişkilendirmelerle belleğe kaydedilerek kalıcılık kazanır. Kalıcı mekân belleği oluşturmak için, mekânı algılayarak yaşam biçimiyle bağ kurmak ve o mekânı deneyimlemek gerekir. Kolektif bir belleğe sahip mekânlar ise; başkaları aracılığıyla deneyimlenmiş ve kültürel aktarım sağlanarak öğrenilmiştir.

Bellek olarak değerlendirildiğinde tarihi mekânlar geçmişe aitliğinden dolayı kolektif belleğe sahiptir. Bu mekânların çevresiyle ilişkisi, o mekânın kimliği ve belleğini oluşturmaktadır. Sadece içinde yaşanan değil, ilgi duyulan mekânlar arasında yer alan geleneksel ve tarihi değere sahip mekânlar, modern mekânlara göre hafızası

daha geniş ve hafıza da daha kalıcı etkiye sahip mekânlardır. Her metrekaresine farklı anlamların yüklenebileceği, her taşını bir başka insanın koyduğu,ilmek ilmek sabırla işlenmiştir. Bu yüzden insanlar mekânla bağ kurarak yaşanan mekânı algılanan mekâna dönüştürür. Bu süreçte mekân kimi zaman özne, kimi zaman nesne görevi üstlenir.

Mekân, sanatçılar için sanat malzemesi olarak çoğunlukla kullanılan alandır. Mekânlar, sanatçının tasarımlarının kaynağını oluştururken mekânın belleği ise tasarımın planlama kurgulamasını oluşturmaktadır. Sanatçı mekân tercihinde ya da tasarım kurgularken mekânın geçmişten günümüze kadarki zaman sürecini ve sahip olduğu fiziksel unsurlarını malzeme olarak seçer. Kimi zaman mekânın kendisi sanat eserine dönüşürken, kimi zaman ise mekân bir araç ve sergileme alanı olarak kullanılmaktadır. Özellikle mekânın belleğinden yola çıkarak oluşturulan tasarımlarda, mekânın akılda kalan yanları çalışılmıştır. Sanatçılar, yaşadıkları toplum ve coğrafyanın var olan koşullarından etkilenerek eser yaratım süreci geçirirler. Sanat eseri, toplumların varlık sürdürerek gelecek nesillere bellek aktarımını sağlayan araçların başında gelir. Hayatın ve içinde yaşanan toplumun tüm koşullarının biçimlendirdiği bellek, sanatçı- sanat eseri- mekân üçleminde fiziksel olarak boy gösterir.

Assman' a göre kökenselel hatırlama için insanlar her türlü simgeyi kullanır. Bu hatırlama nesnelere mekânlara, danslardan törenlere, giysilerden resimlere birçok unsuru kapsayabilir. (Gülbetekin,2017: 86) Coğrafi, sosyal, politik, etnografik unsurlar gibi birçok etken, sanat eseri oluşum sürecinde etkin rol oynar. Bellek hatırlatıcısı olan bu unsurlar, sanat eserine dönüşürken gerçeği tam olarak yansıtamayacağı gibi duygulara tercüman olan sanat eserlerine dönüşebilmektedir. Zengin bir tarihi görsel yelpazeye sahip olan Höyük, Arslantepe ismi ve Arslantepe' ye ait olan sembollerle, hediyelik eşyalarda, kentnin çeşitli alanlarında bulunan anıt, heykel ve rölyeflerde, özel tasarımlarda, sanatsal faaliyet ve kongrelerde kullanılmaktadır.

İZ TASARIMLARI

İnsan, yaşamında dokunduğu her anına iz bırakır. Doğada yer alan ilk izler, mağara duvar resimleridir. Kimi zaman realist olan ve hikayeleştirilmiş resimler yapılırken, kimi zaman ise sürrealist resimlere rastlanmıştır. Kendini ifade etme dili ve sanatın başlangıç noktası olarak kabul edilen duvar resimleri, zamanla yerini rölyef (kabartma) ve üç boyutlu çalışmalara bırakmıştır.

Günlük ihtiyaçları karşılayan ürünlerden sanat eserine dönüşen nesnelere geçirdiği tarihsel süreçte, eser- mekân-kültür ilişkisi yaşandığı gözlemlenmiştir. Sanat eserinin oluşum ve şekilleniş süreci, sanatçının yeteneği ve ele aldığı mekânı algılamasıyla ilgilidir. Eseri esas inşa eden zihindir. Mekânı zihnen görmek ve dokunmak, bellekte yer eden bilgileri aktarmak için sanat eserini aracı olarak kullanmak, metaforik anlatımlara başvurarak durağan mekanları nefes alır hale getirmek sanatçının görevidir.

Sanat eseri üretimi, bellekte yer edinmenin ve geleceğe kişisel iz bırakmanın en geçerli yoludur. Oluşturulan eser, sunulacağı mekânla ilişki kurularak tasarlandığında, anlatımı hareketli hale getirerek, görsel algıya da hitap edilmektedir. Ele alınan mekânı, geçmişi, kültürü, anı ve birikimleriyle birlikte sergileme mekânına dönüştürmek için o mekânla sürekli iletişim halinde olmak gerekir. Doğup büyüyen, bağlılık ve aidiyet duygusu yaşanan mekanlarla kurulan bağ daha güçlü olmaktadır.

Cleas Oldenburg 1960'larda gündem yaratan yaptığı açıklama ile dikkatleri üzerine çekmiştir. Oldenburg "Ben, müzede kışının üzerine oturmaktan başka bir şey yapan bir sanattan yanayım" derken sanat eserlerinin vitrinde sergilenen birer metaya dönüşmesine yönelik tepkisini ortaya koymuştur. (Grunenberg, 2012: 98) Müzeler, sanatsal bellek birikimlerinin bir arada toplandığı önemli mekânlar olsa da o eserlerin esas bellek mekânları çıkarıldıkları topraktır. Belleği ve belleğinde sakladığı buluntu unsurlarıyla sanat eserinin kendisi olan Arslantepe Höyüğü, birçok sanatçı için esin kaynağı olduğu gibi bu çalışmanın da çıkış noktasıdır.

Mekânın geçmişi ve belleğinde yer alıp gün yüzüne çıkarılan ya da varlığından bilimsel çalışmalarda bahsedilen birçok unsur, var olan formlarına bağlı kalıp bellekte yeniden tasarlanarak, üç boyutlu düzenlemelere dönüştürülmüştür. Höyükten çıkarılan birçok unsurun ana maddesi olan pişmiş toprak, tasarımların da ana maddesini oluşturmaktadır. Yardımcı malzemelerle desteklenerek oluşturulan kompozisyonların esin kaynağı yine Arslantepe Höyüğü olmuştur.

Coğrafi koşullar ve iklim özellikleri gereği, Anadolu'da en yaygın kullanılan mimari yapı malzemesi kerpiçtir. Krallık, tapınak gibi farklı yapılaşma sistemlerinden oluşan Arslantepe Höyüğü yerleşim alanı, kerpiç ağırlıklı malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Her metrekaresinde farklı izlere ve buluntulara rastlanan mimari yapılaşmadan yola çıkılarak oluşturulan Görsel 9 örneği temsili höyük planı, höyükten çıkarılan mühür baskı desenleriyle süslenecek, şamot çamuru kullanılıp simgesel olarak şekillendirilmiş ve 1040 °C derece sırlı pişirim yapılmıştır.

Resim 9: Arslantepe Höyüğü Kerpiç Yapılaşma Planı, 27x30 cm, 2023

Kaynak: Yazar tarafından üretilmiştir.

Bir coğrafyada, canlıların hangi yıllarda varlık gösterdiğini kanıtlamanın ilk yolu bulunan iskelet ya da kemik parçalarının analizidir. Höyük kazı alanında, küp içinde gömülü halde bulunan çocuk iskeleti, Malatya Arkeoloji müzesinde izleyicilerle buluşmaktadır. İnsana ait izlerin yer aldığı höyükte, Görsel 10 örneğinde bellekte kalan sembolik anlamdan yola çıkarak, insanı simgeleyen ayak izi formu tasarlanmış, stoneware çamuru kullanılarak, üzerine mühür baskı desenleriyle süslenerek, 1050 °C derece sırlı pişirimi yapılmıştır.

Resim 10: Seramik Ayak İzi, 18 cm, 2023

Kaynak: Yazar tarafından üretilmiştir.

Sadece insan değil, kalkolitik döneme ait çok sayıda hayvan kemiği de kazılarda bulunmuştur. Arslantepe Höyüğü, güçlü bir krallığın varlığını gün yüzüne çıkarmıştır. Mitolojide gücün simgesi olarak kabul edilen boynuz ve höyükte yaşam belirtisi gösteren hayvanları simgeleyen koç kafatası iskeleti, höyükten çıkarılan mühür baskı deseniyle birleşerek, Görsel 11 heykel formunda can bulmuştur. Tasarımda kullanılan boynuz, orijinal koç boynuzudur. Kafatası, şamot çamuru kullanılarak simgesel olarak şekillendirilip, 1040 °C derece sırlı pişirim yapılarak boynuzla birleştirilmiştir.

Resim 11: Kafatası Heykeli, 18x46 cm, 2023

Kaynak: Yazar tarafından üretilmiştir.

İdari sistemin varlığını kanıtlayan, mal ve malzemenin depolanması ve yeniden dağıtımında kullanılan kapların ve bez torbaların ağız kısmını kapatmak için kullanılan, binlerce sayıda ve ağırlıklı olarak insan ve hayvan soyutlamalarından oluşan desenlerle, yazının icadından önce yapılmış ve kullanılan mühürler, höyükten çıkarılan en detaylı anlatıma ve işçiliğe sahip buluntulardır. Görsel 12 ve 13 örneğinde mühürler, yuvarlak ve silindirik mühür desenlerinden yola çıkarak, kalıp baskı yöntemi kullanılarak stoneware çamuruyla temsili olarak şekillendirilip, 1040 °C derece sırlı pişirim yapılmıştır. Yardımcı malzeme olarak kullanılan bez torbalarla da geçmişteki kullanımına uygun bir kompozisyon oluşturulmuştur.

Resim 12: Yuvarlak Mühür Baskılar, Mühür Ø 7 cm- Bez Torba 35x37 cm, 2023

Kaynak: Yazar tarafından üretilmiştir.

Resim 13: Silindirik Mühür Baskılar, 17 cm, 2023

Kaynak: Yazar tarafından üretilmiştir.

Toplumun sosyal yapısındaki değişiklik ve tarihi dönemlere göre form, malzeme, boyut ve şekillendirme tekniği olarak farklılık gösteren çanak çömlek yapımı ve kullanımı oldukça yaygındır. Höyükten çıkarılan, günlük yaşamın kullanım aracı olan seramik kaplardan yola çıkarak, temsili olarak şamot çamuru ile Görsel 14’deki seramik testi, stoneware çamuru ile Görsel 15 ve 16’daki çanaklar şekillendirilip, 1050 °C sırlı pişirim yapılmıştır. Tasarımlar, pişmiş topraktan yapılmış simgesel altın pullarla desteklenerek de farklı kompozisyonlar oluşturulmuştur.

Resim 14: Seramik Testi, Pul Ø 3 cm- Testi 28 cm, 2023
Kaynak: Yazar tarafından üretilmiştir.

Resim 15: Seramik Çanak, Ø 21 cm- h 10 cm, 2023
Kaynak: Yazar tarafından üretilmiştir.

Resim 16: Seramik Çanak, Ø 26 cm- h 12 cm, 2023
Kaynak: Yazar tarafından üretilmiştir.

Höyükte yapılan kazılarda, dünyada kılıç kullanımının ilk örnekleri arasında yer alan kılıç, mızrak gibi farklı boyutta ve fonksiyonda kullanılan savaş ve avcılık aletleri bulunmuştur. Bu aletlerin boyut ve formunun askeri hiyerarşiye göre şekillendirildiği düşünülmektedir. Metal eritme tekniği kullanılarak yapılan aletlerin üzerinde el işçiliği gümüş süsleme unsurlarına rastlanmıştır. Ayrıca bakır, kurşun, altın gibi değerli diğer madenlerin kullanıldığı da görülmektedir. Görsel 17 örneğinde stoneware çamuru kullanılarak temsili şekillendirilen kılıç, 1050 °C derece sırlı pişirim yapılmıştır.

Resim 17: Seramik Kılıç,48 cm, 2023

Kaynak: Yazar tarafından üretilmiştir.

SONUÇ

Sembol mekânlar olarak nitelendirilebilecek mekânlar, var oldukları toplumların geçmişine ait hatıraları saklayan hafızalardır. Mekâna ait somut ve soyut tüm değerler mekânla etkileşim halinde olan insanlar sayesinde hafızada canlı kalabilmektedir. Arslantepe Höyüğü Ören Yeri, yerel yönetimler önderliğinde tüm eğitim kurumları ve yerli yabancı turistler için eğitici, öğretici ve eğlendirici rehberli turlar düzenlemektedir. Böylelikle farklı kimliklerin aynı bellekte buluşarak ortak bir hafıza oluşturulması ve kültürel belleğin kuşaklar boyunca canlı tutulması sağlanmaktadır. Ayrıca yerel halk kazı ekibine dahil edilerek hem halkın bilinçlenmesi hem de kazı ekibiyle iletişim bağlarının güçlendirilmesine olanak verilmektedir.

Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi ve Malatya Arkeoloji Müzesi ziyaret edilerek, Höyükten çıkarılan eserler dikkatle incelenmiş ve estetik bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Var olan üretilmiş obje ve buluntulara estetik bir bakış açısıyla yaklaşarak özgün tasarım formları oluşturulmuştur. Mekânın ruhunu yansıtan ve mekânın birer parçası olan tasarım kompozisyonları ve enstalasyonlar kurgulanmıştır. Tasarımlar orijinal hikayelerine bağlı kalarak, bellekte yer ettiği haliyle şekillendirilmiş, dönemsel özellik ve anlatımlara uygun kurgulamalar oluşturularak, o günkü sahne anlatımları canlandırılmaya çalışılmıştır. Tasarımların form ve anlatımlarına uygun sır kullanılarak renklendirme yapılmıştır. 6 Şubat 2023'de gerçekleşen Kahramanmaraş merkezli depremin Arslantepe Höyüğüne verdiği hasardan dolayı ziyaretçi girişi kapatıldığından, mekân sergileme alanı kullanılamamıştır fakat tasarımların ana malzemesi olan çamurun hammaddesi toprak olduğundan, tasarımlar toprak üzerinde sergilenmiştir. Böylelikle mekân, bellek ve sanat etkileşim halinde olmuştur.

Bireysel, fiziksel ve sosyal özellikleriyle bir mekânla etkileşim halinde olmak ve o etkileşimin detaylarını bellekte saklayabilmek, sanatsal belleğin oluşmasına yol gösterir. Bu sayede sanatsal bellek, geçmişin imgelerini, şimdinin perspektifiyle değerlendirip tasarımlara aktarmıştır. İnsan ihtiyaçlarını karşılayan, geçmişte kullanım amacı sıradan olan nesnelere, sıradanlıktan çıkartılarak sanatın objesi olmuş ve nesnelere içinde var olan geçmiş izleri, birer mesaj iletme aracına dönüşmüştür. Günümüzde kullanım amacı ya da niteliği değişen, birçoğuna sadece müzelerde rastlayabileceğimiz, tarihi eser statüsünde değerlendirilen ve bellekte yer edindiği ifadesiyle farklı anlam kazanan eserler, sanat nesnesinin kendisi ya da öznesi olmuştur.

KAYNAKÇA

Ahunbay, Z. (2021). Kültürel Mirasını Koruma İlke ve Teknikleri, YEM Yayın, İstanbul.

Frangipane M. (2002). Yakınoğu'da devletin doğuşu. (Çev: Z. Zühre İlkelen) İstanbul: Kanaat Yayınları, İstanbul.

Frangipane, M. (2012). "Fourth Millennium Arslantepe: The development of a centralised society without urbanisation", *Origini XXXIV*.

- Frangipane, M. (2019). "Arslantepe. Siyasi Merkezin Yükseliş ve Düşüşü: Tapınaktan Saraya Saraydan Surla Çevrili Bir Kente / Arslantepe. I. Uluslararası Arslantepe Arkeoloji Sempozyumu, 4-6 October 2018, Malatya.
- Grunenberg, C. (2012). Modern Sanat Müzesi. A. Artun İçinde, Sanat Müzeleri 2, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Gülbetekin, M. (2017). Mekânın Hafızası Yer Adları, Hitapevi Yayınları, Ankara.
- Lefebvre, H. (2014). Mekânın Üretimi. (Çev. Işık Ergüden), Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Uçankuş T. (2000). Arkeoloji Tarih Öncesinden Perslere Kadar Anadolu, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Yılmaz, H. (2021). "Geleneksel Bürokrasinin İlk İzleri: Malatya Arslantepe, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 31(2):796.